

Загуменна Ю.О.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На шляху до європейської інтеграції України поряд із традиційними питаннями в сфері політики та економіки, все частіше увага приділяється питанням безпеки. Для цього є всі підстави, а саме повномасштабна збройна агресія Росії проти України, спорідненість інтересів у безпековій сфері України та Європейського Союзу, а також неспинно зростаючий безпековий потенціал нашої держави, який може бути ефективно використаний у взаємних інтересах у післявоєнний період. Актуальність обраної теми дослідження обумовлена значимістю розглянутої в ній проблематики для Європи в цілому та для України як її складової частини, з одного боку, а з іншого – як держави, для якої Європейський Союз є однією з пріоритетних напрямів проведення її зовнішньополітичного курсу.

Завданням цієї статті є з'ясування змістовних характеристик Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, визначення особливостей співпраці України з Євросоюзом у безпекових питаннях, а також з'ясування місця нашої держави у механізмі забезпечення безпеки і стабільності в Європі.

У статті досліджуються правові аспекти політики безпеки України в контексті євроінтеграційних прагнень, з урахуванням відкритої збройної агресії Росії проти нашої країни. Зауважено, що Європейський Союз у сфері забезпечення безпеки в регіоні набув значний досвід щодо взаємодії між державами-членами Союзу та його центральними органами безпеки, а також у співпраці з окремими державами не членами Союзу, до яких відноситься й Україна.

Дослідження питань співпраці з Європейським Союзом у сфері безпеки обумовлено розв'язанням Російською Федерацією повномасштабної війни проти України, а також потребою для нашої держави, яка претендує на активну участь у вирішенні безпекових викликів у Європі, зваженого наукового аналізу Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС та інших безпекових питань, пов'язаних із збройною агресією Росії проти України. Дана стаття є спробою зробити внесок у розуміння нових можливостей Європейського Союзу у здійсненні безпекової політики, важливих як для України, так і держав-членів ЄС і, як наслідок, для перспектив зовнішньої політики України у європейському напрямі.

Ключові слова: *Європейський Союз, безпекова політика, Стратегія зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, Спільна політика безпеки та оборони, Європейська політика сусідства/Політика Східного партнерства, збройна агресія.*

Постановка проблеми. Посилення безпекових загроз за умов воєнного стану є найсерйознішим викликом не лише для національної безпеки як такої, але і для виживання самої держави, збереження її суверенітету, територіальної цілісності, гарантування прав і свобод людини та незворотності конституційно проголошеного стратегічного курсу України на повноцінну інтеграцію у структури Європейського Союзу і НАТО. В останні десятиліття динаміка національної безпеки в різних країнах суттєво підвищилася, що було детерміновано не лише істотно зростаючою кількістю викликів і загроз, але й нарощуванням їх кумулятивної сутнісної небезпеки для людини, суспільства

і держави (міждержавні конфлікти, транснаціоналізація тероризму, загроза ядерної війни, надзвичайні ситуації і катастрофи техногенного й природного характеру, пандемія коронавірусу COVID-19 тощо). Ці виклики й загрози постійно ставлять під знак запитання національну безпеку, роблячи її крихкою, вразливою, нестабільною, і, відтак, змушують різні держави активувати ті чи інші надзвичайні (екстремальні) правові, організаційні та політичні заходи для її належного забезпечення (гарантування) і захисту. Але при цьому все ж основною, перманентною, найбільш поширеною та водночас найбільш небезпечною загрозою національній безпеці кожної країни – реально чи потенційно – вважається

війна (зокрема, поряд із класичним «збройним» її еквівалентом в обіг останнім часом потрапили так звані гібридні [1, с. 124–130; 2, с. 43–44] та інформаційні [3, с. 49–50; 4; 5; 6, с. 98–105] війни). Направду, як зауважують учені, «розвиток суспільства чи не перманентно супроводжується внутрішніми та міждержавними конфліктами із застосуванням насильства, яке у різних випадках набуває форм: збройних інцидентів, воєнних акцій, воєнних конфліктів, збройних конфліктів тощо» [7, с. 107; 8, с. 99].

На шляху до європейської інтеграції України поряд із традиційними питаннями в сфері політики та економіки, все частіше увага приділяється питанням безпеки. Для цього є всі підстави, а саме повномасштабна збройна агресія Росії проти України, спорідненість інтересів у безпековій сфері України та Європейського Союзу, а також неспинно зростаючий безпековий потенціал нашої держави, який може бути ефективно використаний у взаємних інтересах у післявоєнний період.

У сучасних умовах розвитку міжнародних відносин, серед багатьох чинників, що безпосередньо впливають на перспективи співпраці між Україною і Європейським Союзом у безпекових питаннях, слід відмітити те, що жодна країна світу не спроможна самостійно ефективно протистояти сучасним викликам і загрозам. Вбачається, що регіональна безпекова політика визначатиметься, насамперед, ефективністю регіональних безпекових структур. До європейських регіональних структур відноситься Спільна політика безпеки та оборони ЄС (СПБО), що є основним чинником Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, тобто є частиною політики Європейського Союзу. На сьогодні Спільна політика безпеки та оборони ЄС (СПБО) істотно поступається безпековому потенціалу Організації Північноатлантичного договору (НАТО), але із значною впевненістю можна зауважити, що в майбутньому саме Європейський Союз змушений буде взяти на себе всю відповідальність за європейську регіональну безпеку.

Дослідження питань співпраці з Європейським Союзом у сфері безпеки обумовлено розв'язанням Російською Федерацією повномасштабної війни проти України, а також потребою для нашої держави, яка претендує на активну участь у вирішенні безпекових викликів у Європі, зваженого наукового аналізу Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС та інших безпекових

питань, пов'язаних із збройною агресією Росії проти України. Дана стаття є спробою зробити внесок у розуміння нових можливостей Європейського Союзу у здійсненні безпекової політики, важливих як для України, так і держав-членів ЄС і, як наслідок, для перспектив зовнішньої політики України у європейському напрямі.

Отже, актуальність обраної теми дослідження обумовлена значимістю розглянутої в ній проблематики для Європи в цілому та для України як її складової частини, з одного боку, а з іншого – як держави, для якої Європейський Союз є однією з пріоритетних напрямів проведення її зовнішньополітичного курсу.

Метою статті є аналіз міжнародно-правових документів Європейського Союзу з безпекових питань, а також визначення завдань і пріоритетних напрямів діяльності Євросоюзу у згаданій сфері. *Завданням* статті є з'ясування змістовних характеристик Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, визначення особливостей співпраці України з Європейським Союзом у безпекових питаннях, а також з'ясування місця нашої держави у механізмі забезпечення безпеки і стабільності в Європі.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження особливостей безпекової політики України в умовах євроінтеграції ґрунтується на наукових здобутках вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як А. Войціховський (2020), О. Гладенко (2010), О. Довжук (2015), І. Кочев (2011), В. Лісовський (2011), Р. Лобанов (2005), В. Мандрагеля (2011), А. Мартинов (2015), М. Окладна (2018), А. Рацін (2016), В. Ржевська (2016), І. Стахурський (2016), С. Фоменко (2015), В. Шамраєва (2020), І. Яковюк (2017) та багато інших. Серед наукових праць зазначених науковців значне місце посідають дослідження питань теоретико-правового осмислення політики безпеки і оборони Європейського Союзу, а також міжнародно-правовий аналіз нормативно-правової основи міждержавного співробітництва у даній галузі. Однак, урахувавши те, що Україна стала об'єктом збройної агресії з боку Росії, загрози виникнення інших конфліктів у європейському регіоні стали більш динамічними, відповідна проблематика наукових досліджень не втрачає своєї актуальності, а навпаки потребує нових наукових поглядів і підходів серед правознавців різних галузей.

Виклад основного матеріалу. Розширення Європейського Союзу зумовило історичні зміни політичних, географічних та економічних умов

як для самого Євросоюзу, так і для України. Нині Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди повинні посилювати свій політичний та економічний взаємозв'язок, насамперед у безпековій сфері [9].

Європейський Союз у контексті забезпечення регіональної безпеки накопичив значний досвід щодо взаємодії між державами-членами Євросоюзу та його центральними органами безпеки, а також у співпраці з окремими партнерами і союзниками (державами – не членами ЄС), до яких відноситься й Україна.

Без сумніву, співробітництво України з Європейським Союзом у питаннях регіональної безпеки буде більш ефективним, якщо наша держава зможе зберегти свій суверенітет, у тому числі територіальну цілісність, і не зійде з демократичного курсу розвитку та європейської інтеграції. Звертаючи увагу на всі існуючі безпекові ризики основним завданням для нашої держави є підвищення власного безпекового потенціалу, який вкрай потрібен як самій Україні, так і Європейському Союзу, а також максимальна інтеграція до різноманітних безпекових програм і структур Євросоюзу [10, с. 4–5].

Зміни в геополітичній та безпековій ситуації, що склалася біля кордонів Європейського Союзу, спричинена появою нових збройних конфліктів на сході Європи і на Близькому Сході та агресивною зовнішньою політикою Російської Федерації, змусили Євросоюз виробити нове комплексне бачення своєї зовнішньої і безпекової політики. Так, 28 червня 2016 р. на засіданні Європейської Ради ЄС була схвалена Глобальна Стратегія зовнішньої політики та політики безпеки ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» [11].

Нова Глобальна Стратегія відобразила колективну думку держав-членів ЄС і запропонувала стратегічне бачення глобальної ролі Євросоюзу в регіоні. Документ став уособленням нового погляду на захист спільного європейського майбутнього, який об'єднав усі проєвропейські політичні сили в Європейському Союзі. Глобальна Стратегія передбачає амбітний вихід Євросоюзу на більш універсальний рівень у питаннях безпеки і оборони, перетворення його з європейської регіональної міжнародної організації на глобального гравця.

За критеріями класифікації нова Глобальна Стратегія відноситься до внутрішніх джерел права Європейського Союзу [12]. Цей міжнарод-

ний документ має загальне застосування (нормативний характер), є обов'язковим і має пряму дію в усіх державах-членах ЄС. За юридичною силою він дорівнюється закону в національній правовій системі держав-членів ЄС, що визначає цілі і завдання в питаннях безпеки і оборони щодо подальшої внутрішньої і зовнішньополітичної діяльності як окремих держав-членів ЄС, так і центральних органів Євросоюзу. Стратегія містить «модельні» норми права, які держави-члени ЄС повинні відобразити у своєму національному законодавстві.

На підставі цього, можемо стверджувати про те, що нова Глобальна Стратегія зовнішньої політики та політики безпеки ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» 2016 року визначає ключові інтереси та принципи, якими Євросоюз зобов'язаний керуватися при всіх зовнішніх впливах [12].

Водночас, зовнішня політика та політика безпеки ЄС повинні базуватися на пріоритетах, які безпосередньо стосуються й регіону Східного партнерства (зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється як на держав-членів Євросоюзу, так і на східноєвропейських сусідів – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну [13]): безпека Європейського Союзу; зміцнення держав та суспільств на сході та півдні Євросоюзу; комплексний підхід Європейського Союзу до існуючих конфліктів; колективний регіональний устрій, що ґрунтується на співпраці; глобальне управління в XXI столітті [11].

Європейська політика сусідства/Політика Східного партнерства передбачає співпрацю у безпековій сфері, а саме взаємодія з питань запобігання конфліктів за допомогою раннього запобігання, реформування сектору безпеки, протидії терористичним загрозам, нелегальній міграції, торгівлі людьми, контрабанді та політиці радикалізації тощо [13]. Отже, в орбіту безпекової політики потрапляє чимала кількість правових питань, розв'язання яких вимагає значних зусиль як на загальноєвропейському, так і на національному рівнях.

Відповідно до нової Глобальної Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС пріоритетними напрямками у майбутніх заходах є:

– **Безпекова політика Європейського Союзу.** Задля досягнення і підвищення добробуту громадян держав-членів та східноєвропейських сусідів Європейський Союз повинен здійснювати заходи з протидії терористичним загрозам, економічній нестабільності, зміні клімату та будь-яким загро-

зами енергетичній сфері. Глобальна Стратегія передбачає, що з метою підтримання міжнародного миру і безпеки держави-члени ЄС повинні об'єднатися у своїх зусиллях на виконання зобов'язань, закріплених у чинних міжнародних договорах. Важливим визнається співробітництво Європейського Союзу зі своїми стратегічними партнерами, починаючи від Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та іншими регіональними міжнародними організаціями (Організації з безпеки і співробітництва в Європі – ОБСЄ, Ради Європи – РЄ тощо).

– **Політика зміцнення держав на сході та півдні Європейського Союзу.** Глобальна Стратегія містить положення про те, що зміцнення держав на сході і півдні Євросоюзу та інших регіонах світу належать до сфери інтересів Європейського Союзу. У межах політики добросусідства багато країн мають можливість поглиблювати співпрацю з Європейським Союзом у сфері безпеки і оборони, державного управління, економіки, соціальних питань, енергетичної безпеки, зміни клімату, а також спільне розроблення ефективної політики в сфері міграції для Європи та її партнерів.

– **Комплексний підхід Європейського Союзу до існуючих конфліктів.** Участь Європейського союзу у підтримці міжнародного миру і безпеки повинна ґрунтуватися на комплексному підході, що вимагає послідовного використання всіх видів політики Євросоюзу. Європейський Союз повинен діяти багатогранно, оскільки існуючі конфлікти (наприклад, в Україні, Грузії, Сирії тощо) мають декілька вимірів та розгортаються на місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях. Жоден конфлікт не можливо вирішити самостійно, тому Європейський Союз повинен заохочувати і розвивати ефективне співробітництво з партнерами – іншими державами та міжнародним організаціями.

– **Колективний регіональний устрій.** У сучасних умовах розвитку міжнародних відносин, між глобальним тиском і місцевою опозицією, європейська регіональна динаміка стає більш дієвою та пріоритетною. З метою ефективного управління безпекою, отримання економічних вигод від глобалізаційних процесів, а також повного вивчення культур та ідентичності повинен бути розширений спектр використання добровільних форм державної допомоги. У різних регіонах (в Європі, Середземномор'ї, Близькому Сході, Африці тощо) Європейський Союз повинен бути неупередженим у досягненні визначених пріоритетів, які є важливими у досягненні кінцевої мети.

– **Глобальне управління в XXI столітті.** Європейський Союз прагне створити міжнародний правопорядок, заснований на принципах і нормах сучасного міжнародного права, який забезпечує всеосяжне дотримання прав і свобод людини, мирне вирішення міжнародних спорів тощо. Безумовно, такий підхід буде сприяти зміцненню позиції Організації Об'єднаних Націй як універсальної основи міжнародної системи, що базується на міжнародно-правових засадах, а також співпраці з іншими міжнародними організаціями та окремими державами [14, с. 60–61].

Згідно нової Глобальної Стратегії Європейський Союз виступає основним світовим лідером і захисником європейських цінностей. Водночас, Стратегія визначає відповідальність й інших міжнародних організацій, таких як Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Глобальна Стратегія окреслює багатовимірний підхід до будь-яких конфліктів та криз, що підкреслює наміри Європейського Союзу бути залученим до мирного вирішення затяжних конфліктів у країнах Східного партнерства.

У будь-якому разі, наведені фактори змусили Європейський Союз впритул зайнятися проблематикою подальшої інтеграції держав-членів щодо Спільної політики безпеки і оборони (СПБО). Відповідно до нової Глобальної Стратегії Євросоюз буде здійснювати повне залучення держав-партнерів Східної Європи у програмах та установах Європейського Союзу для подальшого участі їх у Спільній політиці безпеки та оборони (СПБО).

Про пріоритетність цих питань свідчить те, що раніше ці питання розглядалися під час неформальних зустрічей міністрів оборони держав-членів ЄС, що відбувалися як правило раз на рік. Тепер подібні зустрічі поводяться на регулярній основі на всіх рівнях діяльності як керівних органів Євросоюзу, так і власне держав-членів.

Результатом роботи Європейської Комісії, Європейського парламенту та інших керівних органів стало прийняття в грудні 2016 р. на засіданні Ради ЄС низки міжнародних документів, об'єднаних у так званий «Зимовий пакет» з Європейської безпеки і оборони [15]. До цього «пакету» увійшли: нові політичні цілі і наміри у сфері безпеки і оборони – План імплементації Глобальної Стратегії ЄС з питань безпеки та оборони; фінансові засоби, визначені в Європейському оборонному плані дій; комплект пропозицій з виконання Спільної декларації ЄС-НАТО [16].

У розвиток документів, що містяться в «зимовому пакеті» 25 березня 2017 р. лідери держав-членів ЄС прийняли Римську декларацію [17], яка містить зобов'язання започаткувати союз держав-членів ЄС, який допоможе створити більш конкурентоспроможну і інтегровану оборонну промисловість і зміцнить спільну безпеку і оборону у співпраці та взаємодоповнюваності з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО). А в оприлюдненій трохи раніше Європейською Комісією ЄС «Білій книзі» про майбутнє Європи, що окреслювала основні виклики і можливості для Європи в найближче десятиліття, стверджувалося, що Європейський Союз «повинен підтримувати свою безпеку», бо лише засобів «м'якої сили» недостатньо у часи, «коли сила може превалювати над законом» [18].

Подальшим інтеграційним процесом у сфері Спільної політики безпеки і оборони (СПБО) стало прийняття 22 червня 2017 р. Плану «постійного структурного співробітництва» держав-членів ЄС у військово-політичній сфері. Цей проєкт об'єднав затверджені раніше Європейською Комісією Європейський план дій щодо оборони та План імплементації Глобальної Стратегії ЄС з питань безпеки та оборони. Він, зокрема, передбачає створення багатомільярдного оборонного фонду для проведення досліджень і закупівлі військового обладнання [19].

Для України розвиток європейських безпекових структур відкриває додаткові можливості для розвитку співробітництва з Європейським Союзом і паралельно для посилення власної обороноздатності. Подібна співпраця є взаємовигідним процесом, оскільки, з одного боку, Україна робить свій внесок у безпеку європейського регіону, а з іншого, в процесі спільних навчань і тренувань отримує необхідний практичний досвід.

Розглядаючи перспективи поглиблення співробітництва між Україною та Євросоюзом у межах Спільної політики безпеки і оборони (СПБО), потрібно брати до уваги, що нова Глобальна Стратегія ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» 2016 р. містить важливий напрям – «працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які поділяють погляди Європейського Союзу». Україна, як бачимо, за цим критерієм є важливим партнером Євросоюзу на Сході. У Глобальній Стратегії ЄС Україна відзначена у розділі «Європейська система безпеки», у контексті протидії агресії Російській Федерації, що підтверджує її ключову роль у забезпеченні безпеки в європей-

ському регіоні та визначає перспективність такої співпраці [11].

Першочерговим внеском України до забезпечення безпеки в Європі, як уже зазначалося, є зміцнення власної обороноздатності, протистояння і стримування російської агресії на сході нашої держави. Проте, зважаючи на географічне розташування України, розуміння нею ситуації у Східній Європі, набутий у протистоянні російській агресії практичний досвід, вироблені механізми протидії гібридним загрозам, у майбутньому Україна має достатні шанси стати активним учасником зовнішньополітичної і безпекової діяльності Європейського Союзу, а також брати участь у місіях та операціях Євросоюзу, як це зараз роблять, наприклад, Швейцарія і Норвегія [19].

Інтегруванням України до європейської системи безпеки і оборони забезпечується закріпленням у національному законодавстві зовнішньополітичного курсу держави на європейську інтеграцію [9]. Так, у преамбулі Конституції України «підтверджується незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [20]. У п. 3 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» 2018 р. серед фундаментальних національних інтересів України визначається «інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами» [21]. Водночас, основним принципом, який визначає порядок формування державної політики України у сферах національної політики і оборони є «дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки» [22]. Згідно ст. 32 Стратегії забезпечення державної безпеки 2022 р. серед пріоритетів національних інтересів України та забезпечення державної безпеки є «інтеграція сектору безпеки і оборони в безпековий євроатлантичний простір» [22].

Важливо звернути увагу на те, що перелік загроз, визначених Стратегії забезпечення державної безпеки 2022 р. [22] практично співпадає з переліком загроз для держав-членів Євросоюзу, передбачених у Глобальній Стратегії зовнішньої політики та політики безпеки ЄС «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа» 2016 р. [11]. Вважається, що така близькість у підходах між Україною та Європейським Союзом щодо визначення

основних стратегічних інтересів та сприйняття існуючих криз і загроз створює сприятливі умови для налагодження і розвитку взаємовигідного співробітництва у безпекових питаннях.

До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, серед перспективних напрямів співпраці України з Європейським Союзом у безпекових питаннях, українські експерти визначали енергетичну безпеку (17,5%) та інформаційну безпеку (16,2%). Другу групу пріоритетних сфер складала: військова взаємодія і участь в операціях ЄС (12,5%); протидія нелегальній міграції (10%); кібернетична безпека (8,7%); протидія гібридній агресії (7,5%). До третьої за значимістю групи входили: реформування сектору безпеки (5%); боротьба з тероризмом (5%). І найменш значимими напрямками розвитку співробітництва України з Європейським Союзом експерти називали: екологічну безпеку; боротьбу з організованою злочинністю; науку і освіту; боротьбу з корупцією; соціальну безпеку; сталий розвиток [23].

З метою реалізації обраного зовнішньополітичного курсу України на європейську інтеграцію, який за результатами соціологічного опитування, проведеного групою «Рейтинг» протягом 4–9 листопада 2021 р., підтримувалась більшістю населення (62% українців підтримали вступ України до Європейського Союзу, а 32% не підтримали; при цьому 58% опитаних підтримали вступ в НАТО, а 35% проти), наша держава докладає значних політичних і економічних зусиль [24]. Згодом, згідно соціологічного опитування, проведеного 2–11 травня 2022 р. Національним демократичним інститутом в Україні підтримали вступ України до Європейського Союзу вже 90% респондентів, а вступ до НАТО – 73% [25]. Результати опитування Київського міжнародного інституту соціології та Національного демократичного інституту, проведеного з 2 по 9 серпня 2022 р. в Україні свідчать про те, що 92% опитаних українців хотіли б, щоб Україна стала членом Європейського Союзу до 2030 р., зокрема 79% хотіли б ступу України до НАТО до 2030 р. [26]. Донедавна це стосувалося лише питань приєднання до зони вільної торгівлі Європейського Союзу, надання Україні безвізового режиму, розвитку наукової, культурної та спортивної співпраці тощо. Однак, з початку збройної агресії Росії проти України все більш очевидним стає питання, що європейська інтеграція повинна передбачати й приєднання до безпекової складової Європейського Союзу, а саме Спільної політики безпеки та оборони (СПБО).

Нині, Європейський Союз можна розглядати як неформальну регіональну міжнародну організацію колективної безпеки та оборони. При цьому, якщо Україна зможе досягти подальшого прогресу на шляху євроінтеграції, то у майбутньому, можливо постане питання про повне членство України в Європейському Союзі, а безпековий статус Євросоюзу ймовірно вже достатньою мірою формалізується і Україна зможе отримати повноцінні безпекові гарантії, яких у неї не було.

Практична співпраця з Європейським Союзом у межах Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) розпочалося із погодженням «Механізму щодо консультацій та співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері врегулювання криз» 2002р., підписанням Угоди про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу з врегулювання криз 2005 р.; затвердженням у 2005 р. Плану дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки (документ визначає пріоритети спільної безпекової політики); прийняттям рішення в 2010 р. про приєднання України до реалізації військово-морської операції Європейського Союзу з протидії актам піратства біля узбережжя Сомалі «Атланта» (Фрегат ВМС України «Гетьман Сагайдачний» був задіяний у цій операції у січні-березні 2014 р.); підписанням у 2014 р. Угоди щодо статусу Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (надання практичної допомоги нашій державі у запровадженні європейських стандартів у системі силових та правоохоронних органів та сприяння процесу імплементації реформи сектору цивільної безпеки) [27, с. 294, 298–300]; підписанням у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [28]; підписанням у 2015 р. Адміністративної угоди між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством (створює правову основу для практичної співпраці між підприємствами оборонно-промислового комплексу України та державами-членами Агентства) [27, с. 294, 298–300]; підписанням Угоди про участь України у Поліцейській Місії Європейського Союзу у Боснії і Герцеговині 2020 р. тощо.

Водночас, Україна поступово намагалася активізувати співпрацю з Європейським Союзом у секторі безпеки і оборони. І до початку російсько-української війни можна зазначити певні здобутки у цій сфері. В першу чергу, це стосується питань

використання української транспортної авіації, участь українських підрозділів у миротворчих і гуманітарних операціях під егідою ЄС, залучення у формуванні бойових тактичних груп ЄС, поглиблення військово-технічного виробництва, взаємодія правоохоронних органів у протидії нелегальній міграції, організованій злочинності, кіберзлочинності, незаконному обігу наркотичних засобів тощо [10, с. 3].

З метою залучення України до реалізації Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та загалом зближення позицій з Європейським Союзом з ключових безпекових питань регіонального і міжнародного характеру, з 2005 р. була започаткована практика приєднання нашої держави до заяв Євросоюзу з актуальних зовнішньополітичних питань. Таким чином, Україна отримала можливість виступати на міжнародній арені з позицій Європейського Союзу, яким користуються усі держави-кандидати та держави-члени ЄС. Обговорення актуальних питань з регіональної та міжнародної безпекової політики у межах Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) стало постійним пунктом порядку денного будь-яких заходів політичного діалогу Україна – ЄС [27, с. 299].

З моменту збройного вторгнення Російської Федерації в Україну безпекова і оборонна політика Європейського Союзу зазнала кардинальних змін. Війна в Україні остаточно показала рівень загроз від Російської Федерації для Європи, насамперед, ядерний і енергетичний тероризм. На думку, Президента Брюссельської школи врядування Карел де Гухт російсько-українська війна змінила підходи щодо безпеки та оборони ЄС і НАТО. На перший план вийшли питання «стримування та територіальна оборона, але водночас нині ми спостерігаємо глобальне геополітичне суперництво». Російська агресія проти України «збільшила співпрацю між ЄС і НАТО. Це стосується не лише програм тренування, але дебатів та дій щодо безпеки та оборони. НАТО посилює свою присутність у Центральній та Східній Європі» [29].

Серед тих питань, які постали після 24 лютого 2022 р. особливе місце займає енергетична безпека. Це стосується відмови Європи від російських енергоресурсів, адже це вже стало зрозуміло всім, що Російська Федерація використовує енергетичний сектор задля отримання зовнішньополітичного впливу на Заході.

Карел де Гухт визначив три основні завдання перед Заходом: адаптуватися до безпекових загроз з боку Російської Федерації, працювати

над створенням нових альянсів (союзів держав), адже традиційні форми об'єднань, які існували до цього, вже змінилися, та розробляти нові стратегії, які б пристосовували нинішні геополітичні ризики [29].

Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель в березні 2022 р. на неформальному Саміті в Версалі завив: «Для подолання ширших економічних наслідків війни проти України нам слід посилити економічну стійкість Європи, припинити енергетичну залежність від Росії й продовжувати зміцнення європейської політики оборони» [30].

Війна в Україні – це третій асиметричний шок, як називають його економісти, який пережив Євросоюз за останні два десятиліття, після фінансової та економічної кризи 2008-го року, подальшої кризи Єврозони і пандемії COVID-19. Асиметричний шок – це раптова зміна економічних умов, яка зачіпає окремі держави-члени ЄС більше, ніж інші. Війна в Україні дійсно має набагато більший вплив на сусідні країни через наплив біженців та суттєву залежність цих країн від російських енергоносіїв.

Щоб запобігти безпековому ослабленню Європейського Союзу асиметричними потрясіннями, політики держав-членів ЄС заявляють про необхідність нарощувати потенціал щодо прояву солідарності з країнами, які постраждали найбільше. Це те, що Євросоюз робив після кризи 2008–2009 рр., а також зіткнувшись з економічними наслідками пандемії COVID-19.

Глави держав і урядів держав-членів ЄС на згаданому Саміті у Версалі в березні 2022 р. дійшли згоди щодо необхідності якомога швидше скоротити залежність від імпорту російського газу, нафти і вугілля. Євросоюз більше не хоче «підгодовувати» воєнну машину Кремля за рахунок імпорту російських енергоносіїв. Так, уже наприкінці березня 2022 р. Європейська Комісія представила план забезпечення поставок для держав-членів ЄС у майбутній зимовий сезон, а наприкінці травня 2022 р. визначила деталі плану ЄС REPowerEU щодо припинення залежності від імпорту викопного палива з Росії [30].

Водночас, слід визнати, що план скорочення енергетичної залежності від Росії має багато важливих внутрішніх наслідків як для Європейського Союзу в цілому, так і для його зовнішньої безпекової політики. Три шляхи скорочення європейської залежності від Росії – це диверсифікація поставок (збільшення закупівлі зрідженого природного газу

у таких постачальників, як США, Катар, Норвегія, африканських виробників, тощо), енергоефективність і прискорення використання відновлюваних джерел енергії.

Крім того, Європейський Союз вирішив скоротити споживання не лише російського газу, але й нафти і вугілля, для якої Росія також є основним постачальником. Задля уникнення дефіциту електроенергії держави-члени ЄС вирішили прискорити впровадження відновлюваних джерел енергії.

Нарешті, розв'язання Російською Федерацією війни проти України змусило держави-членів ЄС збільшити витрати на оборону. Держави-члени ЄС вирішили витратити більше, але перш за все витратити краще, тобто спільно. Деякі держави-члени ЄС, такі як Німеччина, вже ухвалили нові важливі заходи в цій галузі з додатковими витратами на оборону обсягом 100 млрд. євро в 2022 р. зі збільшенням оборонного бюджету до більш ніж 2% ВВП з 2024 р. Такі витрати повинні бути скрізь, де витрати на оборону все ще занадто низькі. Знову ж таки, це завжди болючі рішення в умовах високого державного боргу і нестачі державних ресурсів, але Росія не залишила вибору Євросоюзу [30].

З поверненням війни на європейську землю всі держави-члени ЄС повинні більш активно брати участь у прийнятті відповідальності за власну безпеку. Новий стратегічний курс у цьому напрямку був підготовлений Високим представником Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозепом Боррелем та був ухвалений Радою закордонних справ 21 березня 2022 р. Це дозволить забезпечити основу для ефективного і скоординованого використання додаткових коштів у межах ЄС, забезпечуючи повну взаємодоповнюваність з НАТО.

Загострення проблеми європейської безпеки викликало масовий наплив біженців з України до Європейського Союзу. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), уже близько 4,2 млн. українців перетнули європейський кордон [31]. Держави-члени ЄС, що межують з Україною продемонстрували чудову мобілізацію і солідарність, вітаючи біженців. Євросоюз допомагає найбільш безпосередньо зацікавленим державам-членам ЄС впоратися з цим напливом. Але проблема біженців, окрім безпекових питань також порушує більш широке питання відновлення спільної політики ЄС у галузі надання притулку та міграції для зміцнення солідарності.

Європейський Союз повністю усвідомлює, що війна в Україні матиме жакливі наслідки для країн з ринковою економікою, яка формується, і країн, які розвиваються, що є імпортерами енергоносіїв. Вони постраждають навіть більше, ніж держави-члени ЄС, від зростання цін на викопне паливо. І справа не тільки в енергетиці. Вплив на ринок зерна, пшениці, а також кукурудзи, соняшника і добрив, основними експортерами яких були Росія і Україна, також буде значним. Ціни на основні сільськогосподарські продукти і без того були високими. Вони, ймовірно, будуть зростати і далі, що може привести до серйозних страждань і політичної нестабільності в середині Європейського Союзу [30].

Досліджуючи питання безпеки України в аспекті євроінтеграції, не можна оминати ситуацію, яка виникла перед нашою державою з початку збройної агресії Росії 24 лютого 2022 р. Тоді перед Україною знову постало питання про те, до якого ж альянсу (союзу держав) належить Україна? Де її майбутнє? Відповідь виявилася очевидною. 28 лютого 2022 р. Президент Володимир Зеленський разом із Головою Верховної Ради Русланом Стефанчуком та Прем'єр-міністром Денисом Шмигалем підписали спільну заявку на членство України в Європейському Союзі [32].

Низка держав-членів ЄС закликали дозволити Україні вступити до Європейського Союзу за спеціальною спрощеною процедурою, яку в умовах російської агресії запропонував Прем'єр-міністр Словаччини Едуард Хегер.

1 березня 2022 р. Євросоюз зареєстрував українську заявку на членство, а ввечері того ж дня Європейський парламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. 17 червня 2022 р. Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ в ЄС, а 23 червня 2022 р. ухвалила відповідну резолюцію. Цей документ рекомендаційний, а остаточне рішення мала ухвалити Європейська Рада [33].

Рішення Європейської Ради, яке було ухвалено 23 червня 2022 р., воно відмінне від тієї рекомендації, яку надала Європейська Комісія, тому що статус кандидата Україна отримали безумовно. У рішенні написано, що великі лідери 27 держав-членів ЄС надали Україні європейську перспективу і прийняли рішення надати Україні статус кандидата [33].

Набуття Україною статусу кандидата на членство ЄС стало, без перебільшень, безпрецедентним

рішенням для Європейського Союзу. Цим рішенням Євросоюз підтвердив, що найбільшого значення для європейської спільноти мають демократичні цінності та політичні прагнення держави та її народу, а не просте виконання формальних вимог, які до цього часу мали вирішальне значення. Прийняттям такого рішення ЄС пройшло перевірку на свою життєздатність та резистентність геополітичним безпековим викликам, які можуть або розколоти, або зміцнити європейські держави.

По суті, статус кандидата для України суттєво підвищує рівень відповідальності Європейського Союзу за процеси в політичній, економічній, соціальній, гуманітарній та безпековій сферах України, а також за досягнення нею перемоги у війні, яку розв'язала Росія 24 лютого 2022 р.

Перспектива членства в Європейському Союзі, за визнанням багатьох експертів, є важливим драйвером реформ в Україні, у тому числі в безпековій та оборонній сферах, який підкріплюється солідним фінансуванням з боку Євросоюзу, яке надається країнам зі статусом кандидата на членство.

На думку Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, статус кандидата у членство ЄС для України означає:

По-перше, це юридичне закріплення європейського майбутнього України. Це означає, що Україна не просто потенційно колись може приєднатися до Європейського Союзу, а що процес запущено, і вона відповідає вже значній кількості критеріїв, які висуваються до кандидатів.

Підготовка до членства передбачатиме завершення всеохоплюючої трансформації всіх сфер (політичної, економічної, соціальної, гуманітарної та безпекової). У цьому Україну постійно підтримуватиме Європейська Комісія, надаючи необхідну консультаційну та іншу допомогу.

Україна стане повноправним членом програм та ініціатив Європейського Союзу, відкритих як для держав-членів ЄС, так і держав зі статусом кандидата на членство. Україна, як країна-кандидат, матиме ширші можливості для того, щоб її голос був почутий під час формування політик ЄС.

Отримавши статус-кандидата та розпочавши рух до членства в Європейський Союз, Україна ставатиме більш привабливою для інвесторів. Бізнес-клімат наблизатиметься до умов, як у державах-членів ЄС – інвестори діятимуть на ринку, який є передбачуваним, а бізнес – захищеним. Привабливість для інвесторів також потребува-

тиме надійних гарантій безпеки після перемоги над російським агресором.

Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються до вступу в Європейський Союз (Інструмент передвступної допомоги, ІРА). Така допомога може надаватися через гранти, інвестиції або як технічна допомога.

Крім того, акумулюючи кошти для відновлення України сьогодні через спеціальний Трастовий фонд солідарності, Європейський Союз ставитиметься до таких інвестицій не як до післявоєнної відбудови третьої країни, а інвестування в добробут потенційного майбутнього члена ЄС [34].

Від початку повномасштабної російської агресії Україна працювала над запуском ленд-лізу озброєння не лише зі США, а й з європейськими партнерами.

Допомога Україні стала першим випадком в історії, коли Європейський Союз надає летальне обладнання третій країні. За іронією долі, Євросоюз надає Україні летальну зброю через свій Європейський фонд миру (ЕФМ).

Від 24 лютого 2022 р. було оголошено шість пакетів військової допомоги Україні, завдяки чому загальна сума коштів, наданих нам через Європейський фонд миру (ЕФМ) як для летальної, так і для нелетальної зброї, досягла 3 млрд. євро.

Втім, слід визначити той факт, що з кінця квітня 2022 р. європейські зобов'язання щодо військової допомоги Україні мали тенденцію до зниження. Попри те, що війна вступила у критичну фазу, нові двосторонні ініціативи з надання допомоги у державах-членів ЄС вичерпалися. Проте, вже за останні місяці спостерігаються певні зрушення у загальноєвропейському підході до військової допомоги Україні.

Зокрема, міністри оборони країн Європейського Союзу на зустрічі у Празі 30 серпня 2022 р. погодилися розпочати роботу над схемою місії ЄС з військової допомоги Україні на тлі широких дебатів щодо збільшення витрат на оборону та військової підготовки.

17 жовтня 2022 р. міністри закордонних справ держав-членів ЄС на зустрічі у Люксембурзі схвалили рішення про створення місії військової допомоги на підтримку України (EUMAM Ukraine). Мандат місії триватиме два роки. Загальна сума витрат на цей період становитиме 106,7 млн євро.

Місія має розпочати роботу в середині листопада 2022 р. Вона працюватиме на території держав-членів Євросоюзу і матиме свій оперативний штаб у Брюсселі для загальної координації на стратегічному рівні.

Очікується, що протягом цього часу навчання пройдуть до 15 тис. українських військовослужбовців, пізніше їхня кількість може зрости. Польща буде однією з базових країн, на території якої проходять навчання українські військові, що логічно пояснюється географічною близькістю до України.

На додачу до запланованої навчальної місії, Європейський Союз також хоче найближчими місяцями значно розширити військову допомогу Україні в питанні постачання озброєнь у межах Європейського фонду миру (EPF).

Водночас у ключових столицях держав-членів ЄС та Європейської Комісії напрацьовуються нова європейська оборонна політика і повістка.

Для забезпечення оперативності значна частина зброї, яку наразі постачає Європейський Союз, походить із власних запасів держав-членів, а не спеціально виготовлена. На початку вересня 2022 р. з цього приводу Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель розкритикував держави-члени за те, що вони занадто пізно ухвалили рішення про підготовку українських збройних сил (тренувальна місія), а також звернув увагу на необхідність більшої координації зусиль між державами-членами ЄС у виробництві боєприпасів і озброєння.

Під час дебатів із законодавцями в Європейському парламенті Жозеп Боррель заявив, що «військові запаси більшості держав-членів ЄС були не вичерпані, але значною мірою виснажені, тому що ми надали українцям велику їх кількість. Ці запаси потрібно поповнити. Найкращий спосіб – робити це разом. Це буде дешевше» [35].

Під час багатьох політичних дискусій в органах та інституціях Європейського Союзу, неодноразово звучала ініціатива щодо прийняття спеціального законодавчого акту про допомогу Україні. Такий документ дозволив би розв'язати одразу декілька питань:

- по-перше, це надасть державам-членам ЄС фінансову підтримку для забезпечення надходження військового обладнання в Україну;

- по-друге, така програма запустить європейський військово-промисловий комплекс на середньо- і довгострокову перспективу.

Серед експертів існує думка, що суттєвого збільшення витрат на власну оборону держав-членів ЄС є малоімовірним. Держави-члени ЄС не зможуть оперативно перерозподілити кошти, необхідні для підтримки масштабної програми з озброєння України. Крім цього, банальне збіль-

шення витрат на оборону в державах-членів ЄС лише для того, щоб витратити їх на заміну обладнання, що буде надіслано Україні, залишить європейські збройні сили в тому ж технологічному стані, якими вони були до 24 лютого 2022 р.

Щоби пом'якшити це фінансове навантаження, Європейський Союз може надати фінансові ресурси для підтримки надходження допомоги Україні. Для цього він може погодитися позичити або перерозподілити десятки мільярдів євро, щоб стимулювати європейську оборонну промисловість надавати сучасне обладнання Україні. Це надасть Європейському Союзу фінансову потужність і гнучкість, щоб не лише підтримувати Україну, а й зміцнювати власну безпеку і оборону.

Структурно Євросоюз міг би реалізувати цю програму одним із двох способів. Перше рішення, що є «на поверхні»: Європейський Союз може просто виділити додаткові суми на фінансування Європейського фонду миру (EPF). Ці кошти напряму виділялися державам-членам ЄС, надаючи їм ресурси для заміни обладнання, надісланого в Україну, подібно до того, як у Сполучених Штатах використовують повноваження на вилучення власних запасів збройних сил.

Така модель, безперечно, вимагає кратного збільшення бюджету Європейського фонду миру (EPF). На сьогодні вже надана допомога Україні поглинула більше половини бюджету фонду в 5,7 млрд. євро на 2021–2027 рр.

Окрім цього, хоча за допомогою активації Європейського фонду миру (EPF) Євросоюз швидко відреагував на агресію Росії, за нинішніх параметрів фонд може діяти лише в межах своїх повноважень – тобто надавати кошти. Фонд не має повноважень ані самостійно закуповувати озброєння та обладнання, ані організувати їх доставляння в Україну.

Другий підхід до реалізації ініціативи військової підтримки України під час збройної агресії Росії передбачав би надання Європейському Союзу ролі спільного замовника для використання виділених на програму коштів.

Хоча в умовах брюссельської бюрократії цей механізм складніший, ніж просто збільшення Європейського фонду миру (EPF), це має більш стратегічні вигоди. Європейський Союз міг би отримати додаткові ресурси для замовлення європейським компаніям великої кількості озброєння для заміни наявного, яке відправляють в Україну держави-члени ЄС.

В якості «пілотного проекту» у липні 2022 р. Європейська Комісія запропонувала створення

короткострокового інструменту для зміцнення європейського оборонного промислового потенціалу шляхом спільних закупівель державами-членами ЄС. Цей інструмент покликаний задовольнити найбільш нагальні та критичні потреби в оборонній продукції, що виникли внаслідок агресії Росії проти України.

Програма спільних оборонних закупівель дозволить уникнути конкуренції між державами-членами ЄС щодо однакових продуктів і сприятиме значній економії коштів. Це посилить оперативну сумісність і дозволить Європейській оборонній базі краще адаптувати свої виробничі потужності для виробництва необхідної продукції. Новий інструмент ЄС підтримуватиме дії консорціумів, що складаються щонайменше з трьох держав-членів.

Це не лише додасть європейським міністерствам оборони впевненості, що вони можуть замінити військову техніку, надіслану в Україну, але й стимулюватиме їх до цього, оскільки натомість вони отримають абсолютно нові системи (так званий круговий обмін і оновлення озброєння).

Звичайно, варто подивитися згодом, як це працюватиме на практиці, й потім масштабувати на поточні потреби як України, так і держав-членів ЄС.

Можливо, що деякі держави-члени ЄС можуть відмовитися від втрати контролю над процесом оборонних закупівель і наполягати на тому, що вони мають унікальні вимоги до озброєння.

Рішення Польщі придбати та пізніше ліцензувати виробництво південнокорейських основних бойових танків замість співпраці з Німеччиною є чітким показником того, наскільки зменшилася довіра до дієвості спільних оборонних ініціатив в Євросоюзі.

Держави-члени ЄС мають розглядати війну в Україні як глобальний виклик власній безпеці, схожий за масштабами на світову фінансову кризу чи пандемію. Враховуючи, що фонд відновлення після пандемії ЄС акумулює близько 800 млрд. євро у вигляді позик та грантів, то вся надана європейська військова допомога Україні поки що становить лише нікчемну частину цієї суми.

Держави-члени ЄС несуть величезні економічні витрати, обмежуючи економічну взаємодію з Російською Федерацією. Тому, для Європейського Союзу сприймаючи такий величезний економічний стрес, потрібно виділяти адекватну кількість ресурсів, необхідних для підтримки оборонного потенціалу України [35].

Під час прес-конференції за підсумками роботи Ради міністрів ЄС із закордонних справ Висо-

кий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель заявив, що загальна військова допомога, яку Україна отримала від Європейського Союзу та його держав-членів, на сьогодні вже становить 8 млрд. євро, що включає військове обладнання, або близько 45% від обсягу допомоги, яку Київ отримує від США [36].

Впровадження дієвої загальноєвропейської ініціативи військової допомоги для України – це випробування того, чи здатний Європейський Союз досягти більшої самодостатності в обороні та чи можуть його держави-члени підтримати одне одного у разі загрози безпеці та оборони.

Очевидно, що рівень взаємодії з Європейським Союзом у безпекових питаннях залежить від спроможності і наполегливості самої України. Однак, слід відмітити суттєві виклики, які з'явилися сьогодні перед Україною на шляху до європейської інтеграції: 1) з огляду на існування воєнної конфліктності в регіоні, економічну кризу та нестабільність виникла вкрай небезпечна безпекова ситуація, що несприятливо впливає на самостійний розвиток української державності; 2) усередині країни має місце суспільний конфлікт через політичні, економічні та соціальні проблеми, високий рівень корупції, недотримання прав і свобод людини тощо; 3) неефективне державне управління і недостатнє фінансування сектору безпеки і оборони, низький рівень демократичного цивільного контролю, низький рівень довіри населення до правоохоронних органів призвело до низької ефективності національного сектору безпеки і оборони. Саме ці фактори суттєво сповільнюють ефективність і обмежують можливості співпраці України з Європейським Союзом у питаннях Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), а також стримують розвиток даного співробітництва у політичній, економічній, соціальній, безпековій та воєнній сферах.

Починаючи з 2014 р., грубим порушенням Російською Федерацією норм і принципів міжнародного права, дестабілізацією ситуації в Україні (Донбас і Крим), затяжними конфліктами в Азово-Чорноморському регіоні та завершуючи повномасштабним збройним вторгненням Росії в Україну, європейська система безпеки була поставлена під загрозу. Завдяки цьому, Європейський Союз визнає, що відносини із Російською Федерацією сьогодні набули ключового стратегічного виклику і виникла нагальна необхідність у виробленні послідовного та єдиного підходу до неї. Істотні зміни у відносинах Європейського Союзу з Росій-

ською Федерацією ґрунтуються на повазі сучасного міжнародного права, тому Євросоюз жодним чином не визнає незаконну анексію Російською Федерацією українського півострову Крим та всіма діями засуджує дестабілізацію на Сході України з 2014 р. [37] і повномасштабну збройну агресію Росії проти України в 2022 р., і продовжуватиме підвищувати стійкість своїх східних сусідів і підтримуватиме їхнє право вільно визначати свій підхід до Євросоюзу.

Для України важливим є постійна підтримка з боку Європейського Союзу у зусиллях мирного врегулювання конфлікту на Донбасі та винесення на міжнародний порядок денний питання повернення Криму, а тепер й досягнення воєнної перемоги над російським агресором. Європейський Союз у межах безпекового співробітництва з Україною надає суттєву допомогу малому та середньому бізнесу, гуманітарну допомогу жителям постраждалих територій, інвестиції у критично важливі об'єкти інфраструктури, а також підтримку правоохоронним системам і підрозділам збройних сил. Завдяки цьому, Україна розраховує на подальшу на всеохоплюючу підтримку своїх європейських інтеграційних прагнень та подальше поглиблення співробітництва з Європейським Союзом у межах Спільної політики безпеки та оборони (СПБО).

Поза всяким сумнівом, можна стверджувати, що безпека держав-членів ЄС безпосередньо пов'язана із військово-політичною ситуацією в Україні. Українська сторона із задоволенням приєдналася до співпраці в межах ініціативи Європейського Союзу щодо проголошення 2022 р. роком європейської оборони. Крім того, Україна почала впроваджувати Стратегію деокупації та реінтеграції Криму, створивши Кримську платформу як потужний міжнародний майданчик для діалогу, яка стала важливим інструментом консолідації міжнародної підтримки та досягнення цієї мети, а також зміцнення європейської та глобальної безпеки та оборони [38].

Чималу роль у створенні Кримської платформи відводиться саме державам-членам ЄС, які брали безпосередню активну участь в інавгураційному саміті платформи та підтримці підсумкової декларації. Це є переконливим свідченням того, що Європейський Союз стоятиме поруч з нами до повного відновлення територіальної цілісності України [39].

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно зауважити, що Європейському Союзу вдалося пройти довгий шлях від окремих пропозицій

щодо того, як активізувати співпрацю між державами-членами ЄС та державами-не членами у сфері безпеки і оборони, до конкретних затверджених планів, які виглядають достатньо амбітними. При цьому, європейська безпекова політика є ключовим питанням, яке допомагає зрозуміти динаміку відносин Європейського Союзу із країнами Східної Європи, зокрема з Україною. Потенціал та масштаб Європейської політики сусідства/Політики Східного партнерства, незважаючи на основну мету, зберегти розвиток у напрямі демократизації та європейських цінностей, останнім часом були поставлені під сумнів. Свідченням нездатності Європейського Союзу сформулювати швидке та ефективне рішення стало розв'язання війни в Грузії, Україні тощо.

Проте, Європейський Союз зміг відновити свої оборонні спроможності і суттєво просунути вперед у безпековій політиці завдяки цілісного бачення цього процесу, наявності великої кількості відповідних структур, програм та інструментів. Аналіз документів щодо Східного партнерства свідчить про те, що Європейський Союз зберіг усі раніше прийняті пріоритети для безпеки держав регіону Східного партнерства, логічно доповнивши їх кібербезпекою, протидією гібридним загрозам, хімічних та біологічних загроз та надзвичайних ситуацій, воєнною допомогою тощо. Звичайно, перелік цих напрямів безпеки вкрай важливий й для України в у мовах воєнної агресії Росії.

Україна, яка й раніше займала лідируючі позиції щодо розвитку співробітництва з Європейським Союзом у сфері безпеки і оборони, і яка вже дев'ятий рік протистоїть гібридній агресії Російської Федерації, вже виконала частину визначених Євросоюзом завдань і, ймовірно, зможе виконати всі зобов'язання, які передбачені документами ЄС із Європейської політики сусідства/Політики Східного партнерства та набуття повноправного членства в Євросоюзі.

Очевидно, що в подальшому регіональне співробітництво України з Європейським Союзом спиратиметься на всебічну підтримку нашої держави у питаннях, що стосуються суверенітету, територіальної цілісності, захисту національних інтересів, безпеки держави і людини. Зі свого боку, Україна повинна продовжувати підтримувати політику Європейського Союзу, дотримуватись європейських цінностей та стати їхнім надійним провідником у регіональному безпековому і оборонному вимірі.

Список літератури:

1. Міхєєв Ю. І., Чернявський Г. П., Турченко Ю. В., Пінчук О. І. Дефініції поняття «гібридна війна»: *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. Вип. 51. С. 124–130.
2. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. *Онтологія війни і миру : безпека, стратегія, смисл : монографія*. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
3. Бельська Т.В. Інформаційно-психологічна війна як спосіб впливу на громадянське суспільство та державну політику держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. 2014. Вип. 1. С. 49–56.
4. Калініченко Б.М. *Інформаційна війна: чинники ескалації і засоби протидії*. Київ : Б.м, 2020. 294 с.
5. Марунченко О.П. *Інформаційна війна в сучасному політичному просторі : дис... канд. політ. наук. : 23.00.02. Південноукраїнський національний педагогічний унів. ім. К.Д. Ушинського*. Одеса, 2012. 208 с.
6. Тихомирова Є.Б. Російська інформаційна війна : теоретичні та практично-прикладні аспекти. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2020. Вип. 2 (406) : Серія: Міжнародні відносини. С. 98–105.
7. Денисов С.Ф., Кардаш К.С. *Воєнний конфлікт : зміст та співвідношення з близькими поняттями*. *Вісник Дніпропетровського ун-ту ім. А. Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 1 (2). С. 107.
8. Голуб В.О. Онтологічна характеристика надзвичайного адміністративно-правового режиму воєнного стану. *Європейські перспективи*. 2017. Вип. 1. С. 99.
9. Conceptual principles of legal reform in the field of national security of Ukraine. *Reality of Politics. Estimates – Comments – Forecasts*. № 4, 2022. P. 112–125. DOI: <https://doi.org/10.15804/rop2022408> URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/rop/22/rop2208.pdf>
10. Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки / Бадрак В., Згурець С., Лаптічук В., Поялков Л. Центр досліджень армії конверсії та роззброєння для фонду Конрада Аденауера. 43 с. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=3c38095e-4b0b-26e6-380a-7c3aa6ec671e&groupId=252038
11. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe: Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy approved 28 June 2016. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3eaae2cf-9ac5-11e6-868c-01aa75ed71a1>
12. Melnyk, S., Zahumenna, Y., Plynyskyi, M., & Spivak, M. EU-Ukraine partnership in the security sector: legal framework and development prospects. *Lex Humana* (ISSN 2175-0947), 2023, 15(4), 73–85. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2710>
13. Східне партнерство. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>
14. Горбач О., Сигідус К. Порівняльний аналіз Європейської стратегії безпеки (2003) та Глобальної стратегії Європейського Союзу (2016). *Політичні науки*. 2017. № 2 (3). С. 57–62.
15. «Winter Package» on European Security and Defence: Constitutional, Legal and Institutional Implications / Європейський парламент : міжнародний документ, прийнятий Європейським парламентом від 16.12.2016. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571405/IPOL_IDA\(2016\)571405_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571405/IPOL_IDA(2016)571405_EN.pdf)
16. Solana J. The EU's Winter Package for European Security and Defence // CEPS URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/eus-winter-package-european-security-and-defence/>
17. The Rome Declaration : міжнародний документ прийнятий Європейською Радою від 25.03.2017. Європейська Рада ЄС. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/>
18. White paper on the future of Europe : міжнародний документ, прийнятий Європейською Комісією від 01.03.2017 // Європейська Комісія ЄС. URL https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf
19. Александров О. С. Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Aleksandrov-91492.pdf>
20. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
21. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
22. Стратегія забезпечення державної безпеки : затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>
23. Глобальна стратегія ЄС: Місце, роль і вклад України. Результати експертного опитування. URL: http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/Survey_EUGS-Ukraine_Ukr.pdf

24. 62% українців підтримують вступ України до ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/4283>
25. 90% українців – за вступ у ЄС, до НАТО хочуть 73%. УКРІНФОРМ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3519675-90-ukrainsiv-za-vstup-u-es-do-nato-hocut-73.html>
26. Переважна більшість українців підтримають приєднання України до ЄС і НАТО. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/perevazhna-bilshist-ukrayinciv-pidtrymuuyut-pryuednannya-ukrayiny-do-yes-i-nato>
27. Рацін А. Співробітництво між Україною та ЄС у сфері безпекової політики. Геополітика України: історія і сучасність. 2016. Випуск 1 (16). С. 291–301. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10014/1/25.pdf>
28. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний договір від 27.06.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
29. Браїлян Є. Стримати стратегічне суперництво: нове в обороні ЄС і НАТО. Армія INFORM. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/10/08/strymaty-strategichne-supernyctvo-nove-v-oboroni-yes-i-nato/>
30. Війна в Україні та її наслідки для ЄС – Блог Високого представника ЄС Жозепа Борреля ЄС. URL: <http://surl.li/bvbcg>
31. 4,2 млн. українців отримали статус тимчасового захисту в країнах Європи. FINBALANCE. URL: <https://finbalance.com.ua/news/42-mln-ukrantsiv-otrimali-status-timchasovoho-zakhistu-v-kranakh-vropi>
32. Статус кандидата на вступ до ЄС: переваги отримають і Київ, і Брюссель. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361252>
33. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. ZAXID. NET. URL: https://zaxid.net/ukrayina_otrimala_status_kandidata_ta_chlenstvo_v_yes_n1545039
34. Що дасть Україні статус кандидата члени ЄС? LIGA ZAKON. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211990_shcho-dast-ukran-status-kandidata-u-chleni-s
35. Калініченко О. Європейський ленд-ліз для України: якою може бути військова допомога ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/19/7148890/>
36. Загальна військова допомога Україні з боку ЄС і країн-членів сягає 8 млрд євро. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3614263-zagalna-vijskova-dopomoga-ukraini-z-boku-es-i-krainciv-sagae-8-milardiv-evro.html>
37. New Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy. Eastern partnership. Civil society forum. URL: <https://eap-csf.eu/new-global-strategy-for-the-european-unions-foreign-and-security-policy-rus/>
38. Перший парламентський саміт. Міжнародна кримська платформа. Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org/>
39. Україна та ЄС єдині в тому, що відповідальність за відсутність прогресу в мирному врегулюванні на Донбасі повністю лежить на Росії – Володимир Зеленський. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-yedini-v-tomu-sho-vidpovi>

Zahumenna Yu.O. LEGAL BASIS OF UKRAINE’S SECURITY POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

On the way to Ukraine’s European integration, security issues become more and more relevant along with traditional issues in the field of politics and economy. There are all grounds for this, namely, Russia’s full-scale armed aggression against Ukraine, the kinship of interests in the security sphere of Ukraine and the European Union, as well as the constantly growing security potential of our state, which can be effectively used in mutual interests in the post-war period. The relevance of the chosen research topic is due to the importance of the issues considered for Europe in the whole and for Ukraine as its component, on the one hand, and on the other hand, as a state, where the European Union is one of the priority directions of its foreign policy.

The purpose of this article is to clarify the substantive characteristics of the EU’s Foreign and Security Policy Strategy, to determine specific features of Ukraine’s cooperation with the European Union in security issues, as well as to clarify the place of our state in the mechanism of ensuring security and stability in Europe.

The legal aspects of Ukraine’s security policy in the context of European integration aspirations have been studied taking into account Russia’s open armed aggression against our country. We should note that the European Union has gained considerable experience in the field of security in the region in regard to the interaction between the member states of the Union and its central security agencies, as well as in regard to cooperation with certain non-EU countries, including Ukraine.

The study of cooperation issues with the European Union in the security sector is conditioned by the Russian Federation's unleashing a full-scale war against Ukraine, as well as by the need for our country, who claims to actively participate in addressing security challenges in Europe, to have a balanced scientific analysis of the EU Foreign and Security Policy Strategy and other security issues related to Russia's armed aggression against Ukraine. This article is an attempt to contribute to the apprehension of new opportunities of the European Union in implementing security policy, which are important both for Ukraine and EU member states, and subsequently for the perspectives of Ukraine's foreign policy in the European focus area.

Key words: *European Union, security policy, EU Foreign and Security Policy Strategy, Common Security and Defense Policy, European Neighborhood Policy / Eastern Partnership Policy, armed aggression.*